

кампанії було продуманою акцією в системі широкої ідеологічної обробки населення окупованої території. Водночас матеріали ідеологічного спрямування не завжди відповідали реальному стану речей, внаслідок чого втрачали свою привабливість та ефективність.

І. Поїздник (м. Київ)

До питання про роль греко-католицької церкви у процесі формування національної свідомості населення Лемківщини у 1939–1946 рр.

Релігія завжди виступала тією сферою життя суспільства, яка часто використовується владою для впровадження своєї політики. Особливо це явище спостерігається в традиційних суспільствах, де релігійні інституції не раз виступали носіями різноманітних політичних ідей. Лемківщина не була в цьому плані виключенням, а навпаки, як порубіжна територія, стала ареною протистояння різних політичних орієнтацій, що мали яскравий національний і релігійний характер. У міжвоєнний період влада підтримувала серед лемків староруські рухи з метою послаблення українізації цієї території, а в майбутньому її колонізації. Ситуація змінилась за часів німецької окупації. Національна політика нової влади була спрямована на загострення давніх етнічних конфліктів. За таких обставин, на теренах колишньої Польської держави підтримку отримали проукраїнські позиції на противагу пропольським.

Спроби українізації Лемківщини відбувались у руслі загальної політики Українського Центрального Комітету під гаслом повернення національного коріння українським етнічним землям за участю греко-католицької церкви і її духовенства. Першочергово відбулись зміни у напрямі українізації самої структури греко-католицької Апостольської Адміністрації: призначення нового апостольського адміністратора о. О. Малиновського, наближення священиків проукраїнської орієнтації, львівська освіта духовенства тощо. Бажаним для українських кіл змінам сприяла також поява на території Лемківщини великої маси переселенців, в більшості випадків представників української інтелігенції з Галичини, які під тиском комуністичної влади залишили свої землі. Здавалося б, за таких умов, процес українізації мусив розвиватись у швидкому темпі. Проте, ці праг-

нення навпаки оголили давні релігійні конфлікти Лемківщини, мали досить суперечливий характер і, в результаті, сприймалися лемківським населенням по різному.

Однією з перешкод було існування різноманітних політичних орієнтацій серед греко-католицького духовенства, а відповідно і населення Лемківщини, які знайшли своє відображення у площині давнього конфлікту «старорусин — українець». Якщо серед духовенства окупаційна влада вирішила цю проблему шляхом арешту ряду священників-старорусів та направленням їх до табору в Кельцях, то населення, в свою чергу, негативно сприйняло такі акції влади щодо свого духовенства і асоціювало їх з діяльністю проукраїнських сил.

На місце арештованих священників приходили інші, проукраїнської орієнтації, в більшості випадків переселенці зі східних діоцезій. Нерозуміння релігійної ситуації, яка склалась історично на Лемківщині, проголошення патріотичних промов, таких звичних для своєї рідної місцевості, а також Служба Божа на українській мові не раз ставали причинами конфліктів між священником і його парафіянами.

Другий важливий момент залежав від того, яке становище займав греко-католицький священник щодо православного населення своєї парафії. Позиція духовенства у цьому питанні була неоднозначна і коливалася від украї ворожої (звинувачення у відступництві, небажання ховати православних і греко-католиків на одному кладовищі і т.д.) до поміркованої і навіть прихильної (надання православним релігійних послуг, допущення православних кумів і т. д.).

Для розгляду всіх основних аспектів, які стояли на перешкоді українізації Лемківщини в окреслений період не можна обминути увагою польсько-український конфлікт. Адже активна діяльність в цій сфері могла призвести до відповідних дій польського підпілля, так само як недостатня заангажованість ставала причинами того ж результату зі сторони українського.

На основі характеристики джерел та літератури можна зауважити, що атмосфера на селі в повній мірі залежала від постави самого священника не дивлячись на його політичні погляди. У той же час, консерватизм лемків, який зберігався протягом багатьох століть як захисна реакція проти асиміляції, поєднання в свідомості релігійного і політичного чинників призводило до ототожнення будь-яких нововведень з «чужою» політикою на протигагу «своїм» рідним традиціям.